

MĚSTO HRANICE

Hraniční Židé První Židé do Hranic přišli na počátku 17. století. Domy kupovali od vrchností, jelikož hraniční měšťané se jejich usazování ve městě bránili. Koexistenci křesťanské většiny s židovskou menšinou se nakonec podařilo zajistit, když roku 1637 vrchnost potvrdila existenci samostatné židovské obce s vlastní samosprávou a zároveň zakázala další prodej domů do židovských rukou. V čele židovské obce stál volený rychtář, od roku 1850 starosta [3]. V roce 1919 byla židovská obec spojena s městem Hranice a dále fungovala jen náboženská židovská obec v čele s rabínem.

Židovská ulice Kolem roku 1635 vlastnili Židé už všechny domy v dnešní Janáčkově ulici, zřídili si zde synagogu, školu a založili hřbitov při dnešní Zborovské ulici. Židé ve městě vlastnili 17 domů, jejich počet nesměli zvyšovat, přestože počet obyvatel narůstal nejen porodností, ale i přijímáním uprchlíků z jiných zemí. Tísňivé bytové po-

měry nutily k rozdělení domů na díly, v jednom domě tak bydlelo i deset rodin. V Hranicích byl roku 1728 počet židovských rodin stanoven na 115, roku 1789 bylo číslo zvýšeno na 120. Od 80. let 18. století byla rušena nejrůznější protizidovská omezení až v roce 1867 dosáhli Židé plných občanských práv. V roce 1830 žilo v Hranicích 659 Židů, roku 1857 dosáhl jejich počet maxima – 802 osob, tedy 13 % všech obyvatel města. Poté počet židovského obyvatelstva klesal kvůli vystěhovalectví i asimilaci. V roce 1910 žilo v Hranicích 356 obyvatel židovského vyznání (3,9 %), roku 1930 již jen 192 osob (1,7 % obyvatel). V průběhu 20. století byla většina domů v Židovské ulici zbořena či přestavěna [4] [5] [6] [7] [9] [10].

Židé a Češi Ačkoli Židé nebyli početně příliš silnou menšinou, jejich společenský vliv v 19. století byl velmi silný, zejm. díky významnému podílu na rozvoji hranického průmyslu. Až do poloviny 20. století byla největší hra-

nickou továrnou textilka židovské rodiny Hellerů (později Karnola), založená v roce 1844. Ještě delší tradici měly likérky Sigmunda Wolfa (1827, později Leopold Fischer) a Abrahama Wolfa (1836). Hranická židovská elita byla jazykově německá a silné vazby cítila zejm. k rakouské Vídni. To se podílelo na napjatém vztahu místních Čechů a Židů, zejména v době tzv. boje o hranickou radnici v letech 1885–1903.

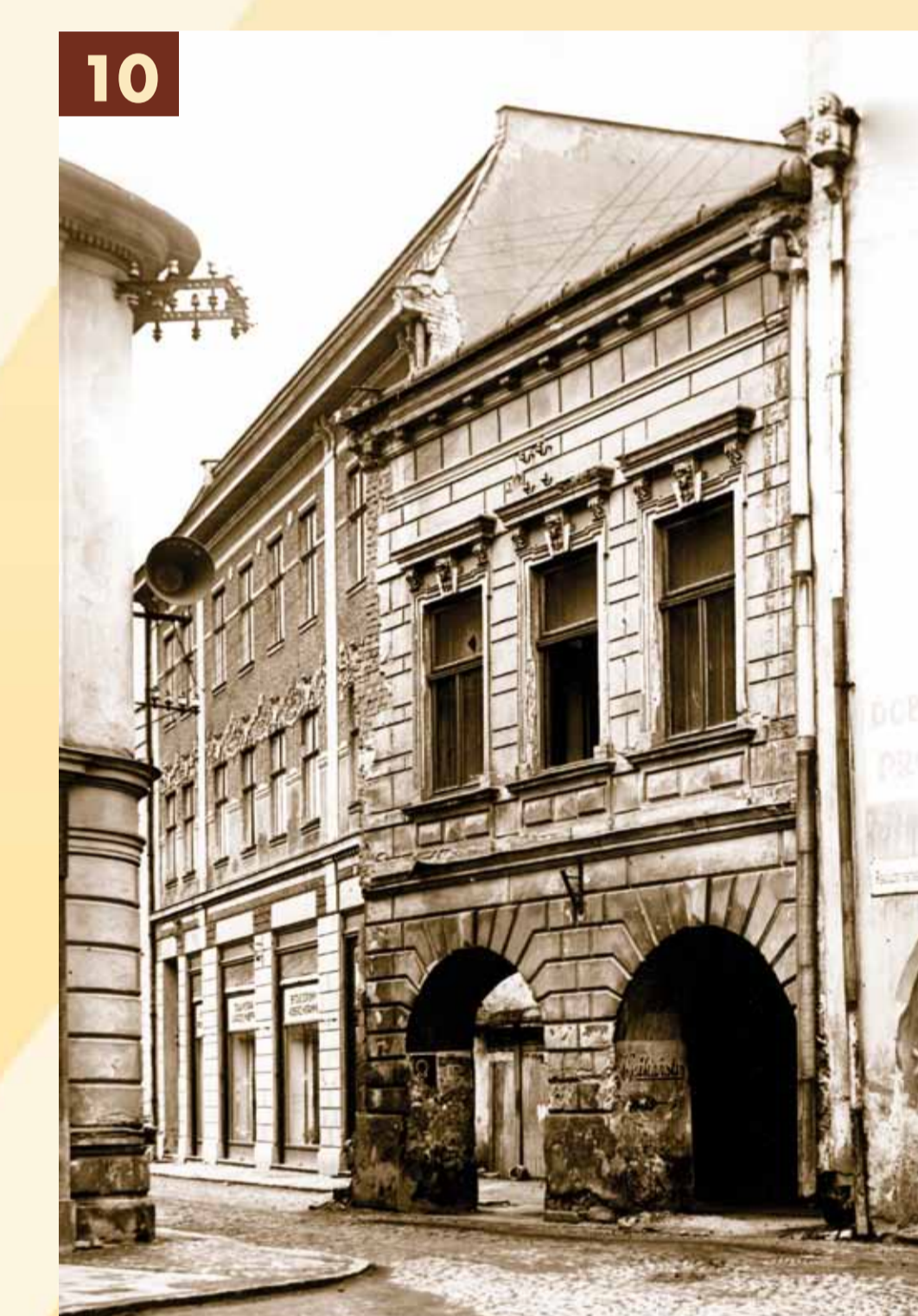
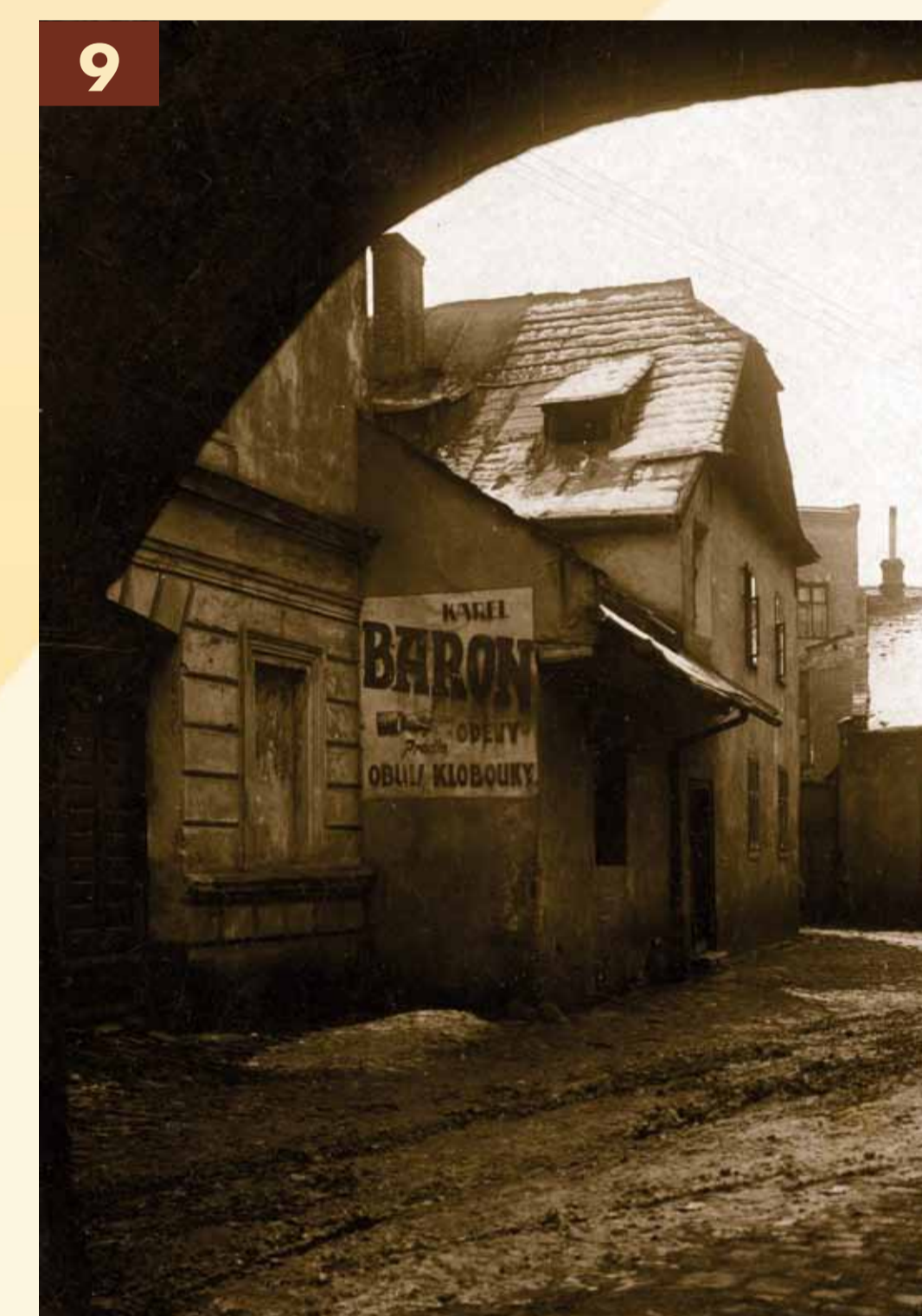
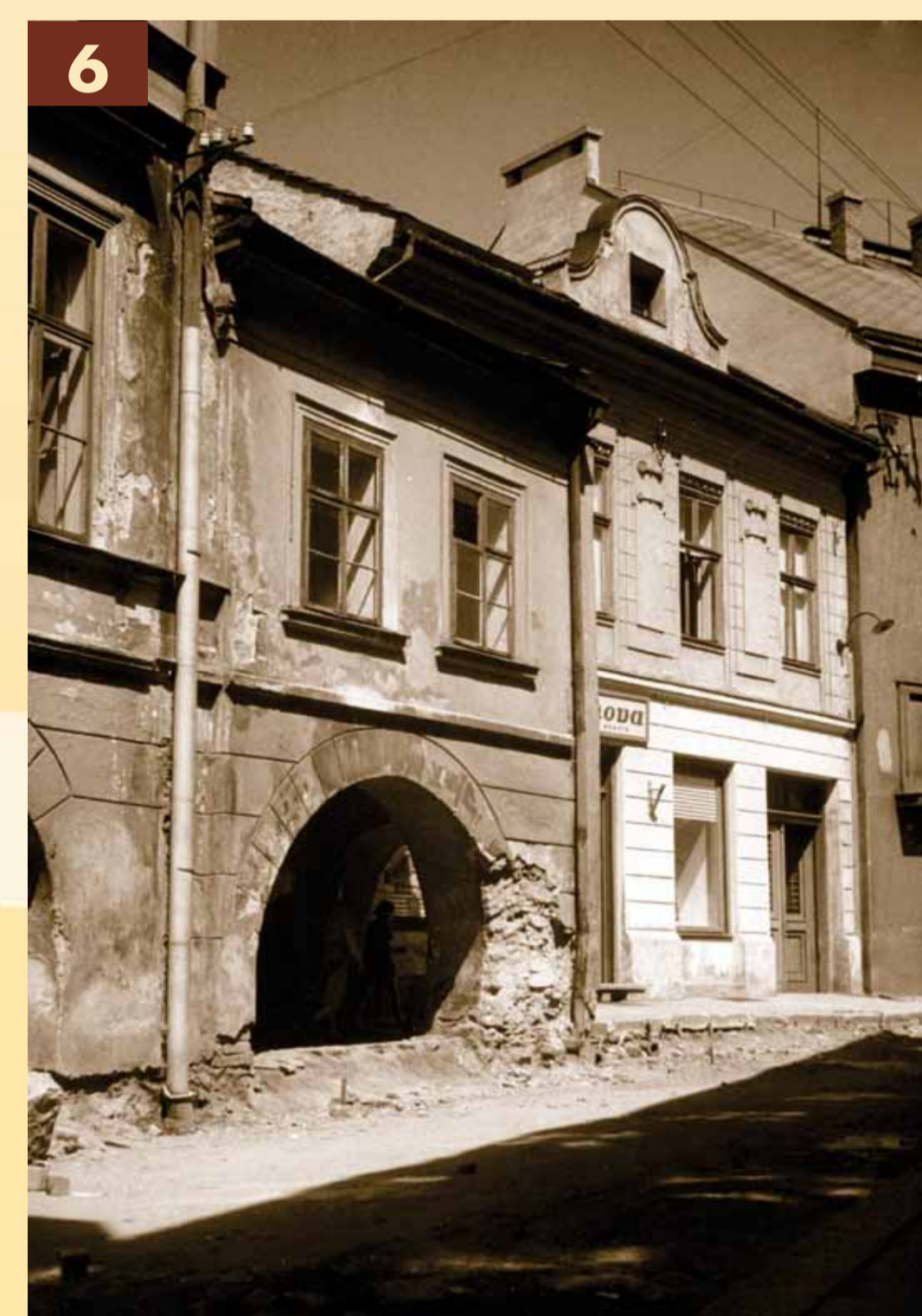
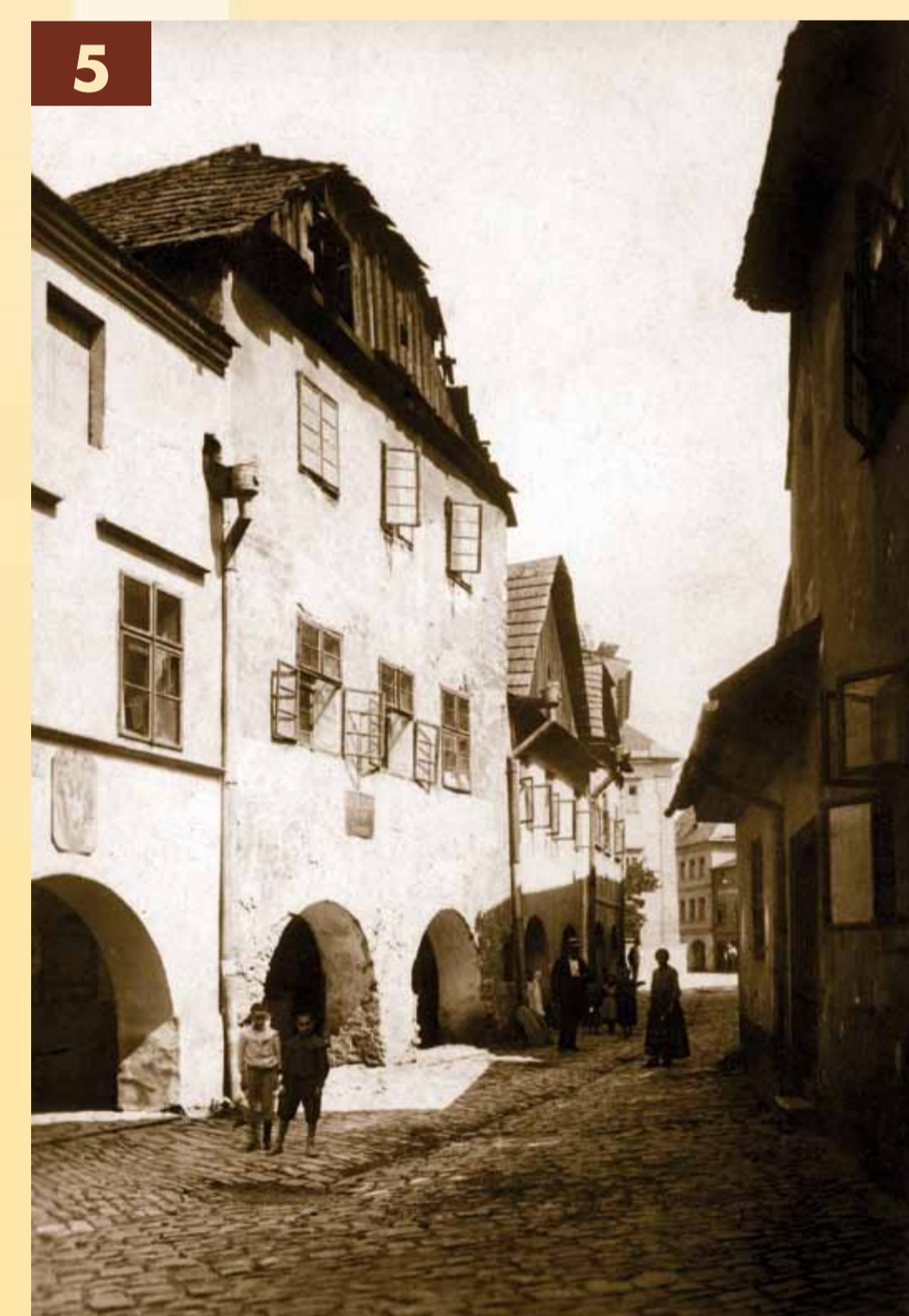
Vyvraždění V období Protektorátu Čechy a Morava byli hraniční Židé postiženi nacistickými protizidovskými zákony [8]. V prosinci 1939 byla Židovská ulice přejmenována na Janáčkovu, z průčelí synagogy byl odstraněn text Desatera, na podzim 1940 byl zakázán výkon bohoslužeb v synagoze, od září 1941 byly zakázány veškeré židovské bohoslužby a všichni Židé starší šesti let museli na veřejnosti nosit žlutou šesticípou hvězdu s nápisem JUDE. V průběhu roku 1942 byli hraniční Židé de-

portováni do vyhlazovacích táborů, kde zahynulo 216 osob židovského původu, z nichž 197 se hlásilo k židovskému vyznání. Transport do vyhlazovacích táborů přežilo 9 osob, zbylých 17 bylo deportace ušetřeno, nejčastěji proto, že žili ve smíšeném manželství s nežidovskými partnery. Přes nízký počet osob židovského vyznání byla židovská náboženská obec po 2. světové válce obnovena, ale brzy změněna jen na synagogální sbor, který fungoval do roku 1975.

Synagoga V 18. století byly všechny domy Židovské ulice již zděné a jednopatrové (dva z nich byly dvoupatrové), kryté šindelem, v přízemí měly nízké domovní podloubí, jež je dnes zachováno již jen u domu čp. 728, za nímž stávala od třicátých let 17. století malá zděná synagoga. Židovské schody vznikly roku 1817 přerušením městských hradeb. Synagoga byla v roce 1863 nahrazena novostavbou v maursko-byzantském stylu podle

projektu architekta Franze Machera [2]. Bohoslužbám sloužila do roku 1940, plány na její zboření nebyly realizovány a synagoga byla roku 1943 rekonstruována pro potřeby městského muzea [1]. Po válce převzala budovu Církev československá husitská, zatímco židovské náboženské obřady probíhaly v jiných prostorách, poslední modlitebna bývala v letech 1955–1969 na Masarykově náměstí v domě čp. 8/9. V letech 1994–1995 byla synagoga rekonstruována, je zde umístěna výstavní síň Městského muzea a galerie [11] [12].

Text / Text: Jiří J. K. Nebeský
Foto / Photo: Milan Mráz [1], Roman Hynčica [2], Bohumír Indra [3] [8], Petr Svoboda [11] [12]
Sbírka / Collection: Městské muzeum a galerie v Hranicích [6] [7] [9] [10], Milan Králík [4] [5]
Grafika / Graphics: Jan Machovský, info@machovsky.cz, www.machovsky.cz

The Hranice Jews The first Jews came to Hranice at the beginning of the 17th century. They purchased houses from the nobility because Hranice citizens opposed the idea of Jews settling there. The coexistence of the Christian majority and the Jewish minority was eventually ensured when in 1637 the nobility confirmed the existence of an independent self-governed Jewish quarter and at the same time, banned further selling of houses into Jewish hands. The Jewish quarter was headed by an elected magistrate and after 1850 by a mayor [3]. In 1919 the Jewish quarter was annexed to the town of Hranice, and only a religious Jewish community led by a rabbi continued to exist.

The Jewish Street Around 1635 the Jews owned all the houses in the present Janáčkova Street, established a synagogue, school, and next to the present Zborovská Street a cemetery. The Jews owned 17 houses in the town and they were not allowed to increase this number even

though the population was increasing due to the birth rate as well as to arriving refugees from other countries. The oppressive housing conditions forced the inhabitants to divide the houses so that as many as ten families would live in one house. In 1728 there were 115 Jewish families in Hranice, in 1789 this number increased to 120. From the 1780s various anti-Jewish restrictions were abolished and in 1867 the Jews acquired full civilian rights. In 1830 there were 659 Jews in Hranice; in 1857 the number reached its maximum – 802 people, which was 13 % of the entire population of the town. Afterwards the number of the Jewish population started decreasing due to emigration and assimilation. In 1910, 356 inhabitants of the Jewish faith (3.9 %) lived in Hranice, in 1930 only 192 individuals (1.7 % of the population). During the 20th century, most of the houses in the Židovská Street were torn down or rebuilt [4] [5] [6] [7] [9] [10].

The Jews and the Czechs Although the Jews were not a very strong minority, they exerted powerful social influence in the 19th century, especially thanks to their important role in the development of Hranice's industry. Established in 1844, a textile plant owned by a Jewish family, the Hellers (later Karnola) was the largest Hranice factory until the mid-20th century. The distilleries owned by Sigmund Wolf (1827, later Leopold Fischer) and Abraham Wolf (1836) had an even longer tradition. The Hranice Jewish elite spoke German and felt strong relationship especially to the Austrian Vienna. This contributed to the tense relationships between the local Czechs and Jews, mainly during the „fight for the Hranice town hall“ in 1885–1903.

Genocide During the Protectorate of Bohemia and Moravia, the Nazi anti-Jewish laws struck the Hranice Jews [8]. In December 1939 the Židovská Street was renamed to Janáčkova, Ten Commandments in the synago-

gue facade were removed, in the autumn 1940 services in the synagogue were banned, from September 1941 all Jewish services were banned and all Jews over the age of 6 were required to wear a six pointed yellow Star of David with the word JUDE in public. In 1942 Hranice Jews were deported to extermination camps where 216 people of Jewish descent died, out of whom 197 professed Jewish faith. Nine people survived the transportation to the extermination camps; the remaining 17 were spared the deportation most frequently because they lived in a mixed marriage with non-Jewish partners. Despite the small number Jews remaining, the Jewish religious community was restored after WWII but soon changed into a mere synagogue body, which existed until 1975.

Synagogue In the 18th century, all the houses in the Židovská Street were brick or two storey (two of them had three stories) houses covered with shingles. On the first floor there was a low arcade, which has survived until to-

day only in house No. 728, behind which a small brick synagogue stood from the 1630s. In 1817, the Jewish stairs were built in an opening of the town wall. In 1863 the synagogue was replaced by a new construction in the Moorish-Byzantine style, designed by the architect Franz Macher [2]. Services were held there until 1940, the plans for tearing it down were not carried out, and in 1943 the synagogue was remodeled for the needs of the town museum [1]. After the war, the Czechoslovak Husite Church took over the building, while Jewish religious ceremonies were conducted elsewhere. The last prayer room was in 1955–1969 on the Masaryk Square in the house No. 8/9. In 1994–1995 the synagogue was remodeled, and now houses an exhibition hall of the Town Museum and Gallery [11] [12].

ZA KRÁSAMÍ MĚSTSKÉ PAMÁTKOVÉ ZÓNY HRANICE

